

7. Parkinson B. What we think about when we think about emotion. *Cognition and emotion*. 1998. V.12. № 4. P. 615–624.
8. Premack D., Woodruff G. Does the chimpanzee have a theory of mind? *Behavioral and Brain Sciences*. 1978. V. 1. P. 515–526.
9. Rosenthal D. M. Consciousness and metacognition. *Metarepresentations: a multidisciplinary perspective* / Ed. D. Sperber. 2000. P. 265–295.
10. Sinigaglia C., Rizzolatti G. Through the looking glass: Self and others. *Consciousness and Cognition*. 2011. Vol. 20 P. 64–74.
11. Tomasello M. A natural history of human thinking. Cambridge : Harvard University Press, 2014 192 p.
12. Wellman H. M., Gelman S. A. Cognitive development: foundational theories of core domains. *Annual Reviews of psychology*. 1992. № 43. P. 337–375.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-446-0-62>

Османова А. М.,

*кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології та соціології
Східноукраїнського національного університету
імені Володимира Даля*

РОЛЬ МЕНТАЛЬНИХ РЕПРЕЗЕНТАЦІЙ У ФОРМУВАННІ СОЦІАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ ТА ІДЕНТИЧНОСТІ

Анотація. У роботі розглядається роль ментальних репрезентацій у формуванні соціальної свідомості та ідентичності, зокрема в умовах глобалізації, культурного обміну та інформаційної війни. Окремо розглядається концепція колективної пам'яті Моріса Хальбвакса, яка є основою для формування групової ідентичності, а також важливість ментальних репрезентацій у медіа, за Теуном ван Дейком, для маніпуляції суспільною свідомістю. Крім того, на прикладі досліджень Клода Леві-Строса показано, як міфи через ментальні репрезентації сприяють структурованню соціального порядку та збереженню культурної стабільності. Стаття підкреслює важливість критичного мислення та медіаграмотності в умовах інформаційного простору, що переповнений маніпуляціями та фейковими новинами.

Ключові слова: ментальні репрезентації, групова ідентичність, колективна пам'ять, міфи, символічний порядок, глобалізація, інформаційна війна, критичне мислення, медіаграмотність.

Osmanova A. The Role of Mental Representations in the Formation of Social Consciousness and Identity

Summary. This article examines the role of mental representations in the formation of social consciousness and identity, particularly in the context of globalization, cultural exchange, and information warfare. The concept of collective memory by Maurice Halbwachs, which forms the basis for group identity, is discussed, as well as the importance of mental representations in the media, according to Teun van Dijk, in manipulating public consciousness. Furthermore, the article uses Claude Lévi-Strauss's research to illustrate how myths, through mental representations, contribute to structuring social order and preserving cultural stability. The article emphasizes the importance of critical thinking and media literacy in an information space overwhelmed by manipulation and fake news.

Key words: *mental representations, group identity, collective memory, myths, symbolic order, globalization, information warfare, critical thinking, media literacy.*

Ментальні репрезентації, як складні когнітивні структури, визначають спосіб, у який у який індивіди та спільноти сприймають і організують інформацію про навколишній світ. В умовах глобалізації, культурного обміну та інформаційної війни вони набувають особливої важливості у формуванні соціальної свідомості та ідентичності.

Ментальні репрезентації є внутрішніми когнітивними структурами, які дають можливість індивідам і групам сприймати, зберігати, організувати і інтерпретувати інформацію про навколишній світ. Вони виникають на основі досвіду, знань, культури, традицій та соціальних взаємодій. Ці репрезентації є основою для сприйняття реальності, прийняття рішень і моделювання поведінки.

Ментальні репрезентації слугують способом кодування інформації в свідомості. Вони включають уявлення про об'єкти, події, концепти, символи та інші елементи реальності, що дозволяють спрощувати та систематизувати складний світ. Наприклад, уявлення про «націю» або «культуру» часто є узагальненими образами, які сприяють формуванню ідентичності.

Важливим елементом ментальних репрезентацій є емоційний аспект. Наприклад, символи (прапор, герб, історичні особистості) можуть викликати почуття гордості або патріотизму, формуючи спільний досвід для великих груп людей. Це особливо актуально в умовах випробувань, таких як війна чи революція.

Основні функції ментальних репрезентацій в суспільстві:

- Визначають належність до певної групи чи культури.
- Створюють структури для кращого розуміння складних соціальних процесів.
- Дають змогу адаптуватися до нових умов, використовуючи вже існуючі когнітивні моделі.

Так, Моріс Хальбвакс, французький соціолог і основоположник концепції колективної пам'яті, вважав, що пам'ять індивіда формується в контексті соціального середовища. Він підкреслював важливість колективної пам'яті як елемента, що допомагає зберігати групову ідентичність через спільне осмислення минулого. Спогади, за Хальбваксом, мають соціальну природу, вони пов'язані з колективними подіями, символами та уявленнями, що підтримуються групою [1].

Групи використовують ментальні репрезентації для закріплення подій в колективній пам'яті, інтерпретуючи їх через символи, міфи, культурні артефакти та усні традиції. Наприклад, для українського суспільства важливими символами боротьби за незалежність є події Майдану і війна проти російської агресії.

Колективна пам'ять передається через традиції, освіту та культурні практики, зберігаючи спадковість навіть в умовах значних соціальних змін. Наприклад, українська культура збереглася навіть під тиском асиміляції в різні історичні періоди.

Моріс Хальбвакс вважав колективну пам'ять основою групової ідентичності, що забезпечує культурну цілісність і спадковість, формуючи уявлення про минуле та впливаючи на сучасність [1]. Для сучасної України ця концепція є особливо актуальною, адже історична пам'ять і ментальні репрезентації допомагають консолідувати суспільство та зміцнювати національну ідентичність.

Теун ван Дейк, визнаний дослідник дискурсу-аналізу, вказує на ключову роль ментальних репрезентацій у формуванні сприйняття інформації та їх використання медіа для впливу на аудиторію [2]. Він зазначає, що медіа структурують інформацію через ідеологічні рамки, що визначають інтерпретацію подій і явищ.

Основні ідеї Теуна ван Дейка щодо ментальних репрезентацій у медіа:

- Медіа використовують ідеологічні рамки для подачі інформації, що допомагає формувати спрощену, спотворену чи маніпулятивну картину реальності.
- Ментальні репрезентації, створені медіа, можуть мати тривалий вплив на соціальну свідомість, зокрема формуючи стереотипи про інші нації чи культури.

– Медіа можуть посилювати поділ між «нами» і «їми», що часто використовується в політичних кампаніях, війнах та конфліктах.

Отже, ментальні репрезентації є потужним інструментом маніпуляції в медіа, що впливає на сприйняття реальності, формування стереотипів і суспільних настроїв. В умовах інформаційного простору, переповненого маніпуляціями та фейковими новинами, критичне мислення і медіаграмотність стають важливими для збереження об'єктивності та соціальної свідомості.

Клод Леві-Строс, засновник структуралізму в антропології, вважав міфи важливими для культурного життя суспільства. Він підкреслював, що міфи не лише передають історії, але й структурують соціальний і символічний порядок. Ментальні репрезентації, засновані на міфах, стають основними схемами для інтерпретації складних явищ та підтримання соціальних і культурних цінностей [3].

Міфи, за Леві-Стросом, створюють символічний порядок, який забезпечує культурну стабільність і об'єднує людей навколо спільних цінностей, впливаючи на індивідуальну поведінку [3]. У сучасному світі міфи, насичені ментальними репрезентаціями, залишаються важливим інструментом для пояснення соціальних явищ та підтримки групової єдності.

Таким чином, ментальні репрезентації є важливими не лише для індивідуального сприйняття світу, але й для колективних процесів, що визначають соціальні взаємодії та культурні цінності. У сучасному світі, де інформаційний простір переповнений маніпуляціями, критичне мислення та медіаграмотність необхідні для захисту від негативного впливу ментальних репрезентацій, що формуються медіа і соціальними інститутами.

Список використаних джерел:

1. Halbwachs, M. *On Collective Memory*. University of Chicago Press, 1992.
2. van Dijk, T. A. *Discourse and Power*. Palgrave Macmillan, 2008.
3. Lévi-Strauss, C. *The Savage Mind*. University of Chicago Press, 1966.